

TARİHTE TÜRK-FRANSIZ İLİŞKİLERİ VE HATAY MESELESİ TURKISH-FRENCH RELATIONS IN HISTORY AND THE HATAY ISSUE

Bilal Bozkurt¹

Makale Bilgisi Öz

¹Yüksek Lisans Öğrencisi,
Kahramanmaraş İstiklal
Üniversitesi,
Kahramanmaraş/Türkiye
ORCID: [0000-0002-8271-3842](https://orcid.org/0000-0002-8271-3842)
Mail:
bilal.bozkurt@istiklal.edu.tr

Corresponding Author:
Bilal Bozkurt

DOI: 10.5281/zenodo.15773724

Ay/ Yıl: Haziran/ 2025
Cilt:3
Sayı:1

Citation:

Bozkurt, B. (2025). Tarihte Türk-Fransız ilişkileri ve Hatay Meselesi. *KİÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 58-67.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15773724>.

Köklü bir geçmişe sahip olan Türkiye Cumhuriyeti, tarih boyunca pek çok devletle siyasi ilişkiler kurmuştur. Bu devletlerden biri de Fransa'dır. Türk-Fransız ilişkilerinin tarihi, Niğbolu Savaşı'na kadar uzanmaktadır. Osmanlı Devleti ile Fransa arasındaki ilk temas, Niğbolu Savaşı sonrasında Osmanlılar tarafından esir alınan Haçlı askerlerinin fidyelerinin ödenmesi sırasında gerçekleşmiştir. Osmanlı-Fransız ilişkileri, Napolyon'un Mısır'ı işgali bağlamında değerlendirildiğinde, Fransa'nın Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü savunduğunu söylemek güçtür. Ancak bu ilişkiler, Osmanlı-İngiliz ve Osmanlı-Rus ilişkilerinden bağımsız ele alınamaz. İngiltere, 1878'e kadar Rusya'nın aşırı güç kazanmasını önlemek amacıyla Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü desteklemiş ve bu bağlamda diğer Avrupalı devletler de Osmanlı'ya karşı politikalarını Avrupa'daki güç dengesi çerçevesinde şekillendirmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, Fransa'nın Yunanistan'ın Anadolu'yu işgaline göz yumması, Türk-Fransız ilişkilerinde önemli bir kırılma noktası olmuştur. Ancak Mustafa Kemal Atatürk liderliğindeki Türk Milli Mücadelesi'nin zaferleri, Fransa'nın bu tutumundan geri adım atmasını zorunlu kılmıştır. Ekonomik çıkarlarını ön planda tutan Fransa, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ile anlaşılan ilk müttefik güç olmuş ve 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması ile TBMM'yi resmen tanımıştır. Lozan Konferansı sırasında ise Fransa, Türk delegasyonunun bağımsızlık için şart koştuğu kapitülasyonların kaldırılması talebine en güçlü karşı çıkışı sergileyen devlet olmuştur. İkinci Dünya Savaşı öncesinde, Türkiye uluslararası siyasi konjonktürü iyi değerlendirerek Fransa'nın Suriye'ye bağımsızlık vermeye hazırlandığı bir dönemde Hatay konusunu gündeme getirmiştir. Türkiye'nin kararlı duruşu ve Fransa üzerindeki diplomatik baskı, Hatay meselesinin Türkiye lehine sonuçlanmasına neden olmuş, Fransa da bu sonucu mevcut koşullar çerçevesinde kabul etmek durumunda kalmıştır. Türk-Fransız ilişkilerinin tarihsel seyrini ve etkilerini inceleyen literatür çalışmaları, bu ilişkilerin farklı dönemlerde değişen dinamiklerini ele alarak konuyu daha geniş bir perspektifte değerlendirme imkânı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Fransa, Ankara Antlaşması, Hatay Sorunu, Milli Mücadele.

Abstract

The Republic of Turkey, with its deep-rooted history, has established political relations with many nations throughout history. One of these nations is France. The history of Turkish-French relations dates back to the Battle of Nicopolis. The first contact between the Ottoman Empire and France occurred after the Battle of Nicopolis, during the payment of ransoms for Crusader soldiers captured by the Ottomans. When evaluated in the context of Napoleon's invasion of Egypt, it is difficult to argue that France supported the territorial integrity of the Ottoman Empire. However, these relations cannot be considered independently of Ottoman-British and Ottoman-Russian relations. Until 1878, Britain supported the territorial integrity of the Ottoman Empire to prevent Russia from gaining excessive power, and in this context, other European states also shaped their policies towards the Ottoman Empire within the framework of the balance of power in Europe. After World War I, France's tolerance of Greece's occupation of Anatolia marked a significant turning point in Turkish-French relations. However, the victories of the Turkish National Struggle under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk compelled France to retreat from this position. Prioritizing its economic interests, France became the first Allied power to sign an agreement with the Turkish Grand National Assembly (TBMM), formally recognizing it through the Treaty of Ankara, signed on October 20, 1921. During the Lausanne Conference, however, France emerged as the most resistant state to the Turkish delegation's demand for the abolition of capitulations, which was deemed essential for Turkey's independence. Prior to World War II, Turkey skillfully assessed the international political climate and brought the issue of Hatay to the agenda during a period when France was preparing to grant independence to Syria. Turkey's firm stance and diplomatic pressure on France led to the resolution of the Hatay issue in favor of Turkey, forcing France to accept the outcome under the prevailing conditions. Literature studies examining the historical trajectory and impact of Turkish-French relations provide a broader perspective on the evolving dynamics of these relations over different periods.

Key Words: Turkey, France, Soviet Union, Ankara Treaty, Moscow Treaty, Lausanne.

Giriş

Türkler tarihin en kadim milletlerinden olma özelliğine sahiptir. Tarih boyunca birçok milletle ilişkisi olan Türklerin Fransızlarla da zaman içerisinde ilişkileri olmuştur. Bu çalışmada Türk-Fransız ilişkilerine genel bir bakışla birlikte özellikle Atatürk dönemi ilişkiler ve Hatay sorunu üzerinde durulmuştur. Konular ele alınırken Türk-Fransız ilişkilerini çeşitli yönlerden ele alan çalışmalar mukayeseli olarak değerlendirilmiştir. Türk Kurtuluş Savaşı, Fransa açısından Türkiye'nin kapitülasyonları kaldırma ve tam bağımsızlık talepleri nedeniyle önem arz ediyordu. Bu sebeple Fransa, 1921'den itibaren Türkiye ile bir yandan iyi niyetli bir politika izlerken, diğer yandan da endişe duymaktaydı. Ankara Antlaşması her ne kadar bir barış sağlasa da Türk-Fransız ilişkilerindeki tüm sorunları çözmemiştir. Özellikle Kapitülasyonların kaldırılması meselesi, Lozan Konferansı'nda en büyük anlaşmazlık konusu olmuştur. Sonraki yıllarda Türkiye, II. Dünya Savaşı öncesindeki uluslararası durumu iyi değerlendirmiş, Fransa'nın oyununu görerek Suriye'ye bağımsızlık verme çalışmalarının yoğunlaştığı bir dönemde Hatay meselesini ortaya sürmüştür. Türkiye'nin bu hamlesini beklemeyen Fransa ile o süreçte anlaşmak zorlaşmış ve iki ülke arasında 1939 yılına kadar sürecek olan bir anlaşmazlığa yol açmıştır.

Türk Fransız İlişkilerinin Tarihi Seyri

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde mücadele ettiği devletlerden biri de Fransa'dır. Osmanlı-Fransız ilişkileri, Kanuni Sultan Süleyman ile I. François arasında 1536 yılında başlayan diplomatik ve ekonomik bağlarla şekillenmiştir. Kanuni, Fransız kralını düşmanı Şarlken'in elinden kurtarmış ve Fransa'ya kapitülasyon adı verilen ticari, hukuki ve kültürel ayrıcalıklar tanımıştır. Bu ilişkiler Fransa'ya her zaman önemli avantajlar sağlamış, zamanla Fransa, Osmanlı Devleti'nden daha fazla çıkar sağlamak amacıyla bazen barışçıl bazen de savaşçı bir politika izlemiştir. Osmanlı Devleti'nin askerî açıdan güçlü olduğu dönemlerde barışçıl bir politika izlerken Osmanlı'ya karşı oluşturulan ittifaklara destek vermekten geri durmamıştır. Özellikle Kanuni döneminde başlayan ve "ihسانlarda bulunma" şeklinde gelişen Türk-Fransız ilişkilerinden Fransa sürekli kazançlı çıkmıştır (Akyüz, 1988, s.29).

Osmanlı-Fransız ilişkileri, 17 Ekim 1797 tarihinde imzalanan Campo Formio Barış Antlaşması'ndan sonra farklı bir seyre girmiştir. Zira Osmanlı Devleti ile Fransa artık sınır komşusudur. Fransa, Venedik Cumhuriyeti topraklarını Avusturya ile paylaşmış ve bu süreçte Yunan adaları ile Arnavutluk ve Yunanistan kıyılarındaki eski Venedik topraklarını ele geçirmiştir (Sipahi, 1997, s.59). Geleneksel olarak Osmanlı'nın müttefiki olan Fransa, artık Osmanlı'nın doğrudan sınır komşusu haline gelmiştir. Bu durum, Osmanlı-Fransız dostluğunu zedelemiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nda endişelere yol açmıştır (Lewis, 1998).

Fransa'nın Osmanlı'ya verdiği güvenceler yetersiz kalmış ve Osmanlı Devleti, devrimci Fransa'ya karşı daha temkinli bir yaklaşım sergilemiştir. III. Selim döneminde izlemeye başladığı denge politikası devam etmiştir. İsveç ve Prusya ile anlaşmalar imzalayarak uluslararası arenada yalnız kalmamaya çalışmıştır (İrmak vd., 1973). III. Selim, Fransa'nın yeni rejimini tanımak istese de diğer büyük Avrupa devletlerinin tepkisini çekmekten kaçınmıştır. Ancak ilerleyen zamanda Prusya'nın Fransa'yı tanımasıyla Osmanlı'ya da aynı fırsat doğmuştur (Kartal, 1994, s.24).

Fransa, Akdeniz'de ticaret yollarında etkin olmayı amaçlıyordu. Napolyon, 16 Ağustos 1797'de Direktuar hükümetine gönderdiği mektupta Osmanlı topraklarıyla ilgili düşüncelerini açıkça dile getirmiştir. Korfu, Zanta ve Kefalonya adalarının Fransa için İtalya'dan daha önemli olduğunu, Osmanlı İmparatorluğu'nun giderek zayıfladığını ve Fransa'nın bu süreçten faydalanması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, İngiltere'yi zayıflatmak için Mısır'ı ele geçirmenin zorunlu olduğunu da ifade etmiştir (Soysal, 1964, s.36).

Napolyon, Avrupa'da Fransa'nın üstünlüğünü sağlamak ve İngiltere'yi Hindistan'dan koparmak amacıyla Mısır'a sefer düzenlemiştir. 19 Mayıs 1798'de Toulon'dan ayrılarak Mısır'a doğru yola çıkan Napolyon, Mısır'ı işgal etmiştir. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti, Avrupa'daki denge unsurlarından yararlanmayı tek çözüm olarak görmüş İngiltere ve Rusya ile anlaşmalar yaparak Fransa'ya karşı bir ittifak oluşturmuştur (Armaoğlu, 1988). En nihayetinde, 21 Ocak 1799'da Sicilya Krallığı ile de bir anlaşma imzalayan Osmanlı Devleti dört devletli bir ittifaka dahil olmuştur. Napolyon,

Suriye üzerine yürüyerek Doğu Akdeniz'deki limanları İngiliz filosuna kapatmayı ve Osmanlı'yı barışa zorlamayı planlamış olsada, Akka'da Cezzar Ahmet Paşa'ya karşı aldığı yenilgi bu planları boşa çıkarmıştır. Bu başarısızlık Napolyon'un Doğu Akdeniz'den çekilmesine neden olmuş ve Fransızlar Mısır'ı terk etmek zorunda kalmışlardır (Karal, 1994).

Bu olaylar, Osmanlı-Fransız dostluğunu zedelerken, III. Selim'in uygulamaya koyduğu denge politikasının ilk başarısı olarak kabul edilmiştir. Osmanlı, Mısır'ın yeniden kendi topraklarına katılmasını sağlamış ve Fransa ile ilişkilerini düzeltmek için muhalif adımlar atmaya başlamıştır. Çünkü İngiltere ve Rusya'nın Osmanlı üzerindeki baskılarının da gitgide tehlikeli boyutlara vardığı gözlemlenmektedir

Milli Mücadele Döneminde Türk Fransız İlişkileri

Türk-Fransız ilişkilerinin köklü bir geçmişi vardır. 1798'de Mısır seferine kadar ilişkiler genellikle olumlu bir seyir izlemiştir. XIX. yüzyılda, Avrupa devletleri Osmanlı İmparatorluğu'nun içişlerine müdahale etmeye ve kendi ifadeleryle "Hasta Adam"ın mirasını paylaşmaya çalışırken, Fransa, İngiltere'nin yanında yer alarak Osmanlı'nın Rusya'ya karşı toprak bütünlüğünü korumaya gayret göstermiştir (Kocabaş, 1990). Ancak buna rağmen, Fransa, Osmanlı'ya ait Kuzey Afrika topraklarının büyük bir bölümünü ele geçirmiştir. Almanya'nın güçlenmesi üzerine, Fransa İngiltere'ye daha da yakınlaşmış ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan büyük paylar almak için Suriye, Lübnan, Adana, Mersin ve İskenderun bölgelerine göz dikmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere ile bu konuda anlaşmaya varmışlardır. Fransızlar, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Suriye'de bir manda yönetimi kurmuş ve bu yönetim 1920'den itibaren yaklaşık 15 yıl boyunca sürmüştür. Rusya'nın durdurulması adına Boğazlar ve Doğu Anadolu'nun Rusya'ya verilmesine razı olunmuş, ancak savaşın sonunda Rusya devre dışı kalınca İngiltere ile birlikte Orta Doğu'yu kendi aralarında paylaşma fırsatı bulmuşlardır. Fransa, Birinci Dünya Savaşı'nda tüm gücünü Almanya'ya karşı kullanmıştır. Bu sebeple İngiltere'nin Orta Doğu'da tek başına hâkimiyet kurmasını önlemek amacıyla Türkiye ile ilgili görüşmeleri ve işlemleri geciktirmiştir. Savaşın sonunda Fransa için en büyük sorun, Almanya ile yapılacak barış görüşmeleriydi. Fransa, Almanya'nın bir daha toparlanamayacağı şekilde ağır yükümlülükler altına girmesini ve savaş sırasında Fransa'da yarattığı yıkımın karşılığı olarak büyük tazminatlar ödemesini talep ediyordu. Ancak İngiltere, Almanya'nın tamamen çökmesinin Fransa'nın güçlenmesine yol açacağını düşünerek, Fransa'ya karşı Almanya'yı koruma yolunu seçmiştir (Sonyel, 1995).

Türk Kurtuluş Savaşı, Fransa açısından Türkiye'nin kapitülasyonları kaldırma ve tam bağımsızlık talepleri nedeniyle önem taşıyordu. Ancak Fransa, bu süreçte yalnızca Türkiye ile ilişkilerini değil, aynı zamanda İngiltere'nin Avrupa'da güç kazanmasını da dikkate alıyordu. Bu nedenle Fransa, bir yandan Türkiye ile iyi niyetli bir politika izlerken, diğer yandan İngiltere'nin bölgede üstünlük sağlamasını engellemeye çalışıyordu. İskenderun Körfezi'ne stratejik bir önem atfeden Fransa, bu bölgeyi elinde tutmayı şart görürken, Türkiye'nin diğer topraklarını boşaltmaya razı bir tavır sergiliyordu.

1921 yılı itibarıyla Fransa'nın Türkiye'ye yönelik politikası değişmeye başlamış ve Türk direnişinin gücü Fransa üzerinde yıpratıcı bir etki yaratmıştır. İngiltere'nin Almanya konusunda Fransa'nın çıkarlarına aykırı hareket etmesi, Fransa'yı Türkiye lehine bir politika izlemeye yönlendirmiştir. Türk ordularının I. ve II. İnönü Savaşları'nda Yunanlıları mağlup etmesi, Fransa üzerinde Türkiye lehine güçlü bir etki bırakmıştır. Haziran 1921'de İtalya'nın Güneybatı Anadolu'yu sessizce boşaltması, Fransa'ya, Türklere karşı silahlı mücadeleyle isteklerin kabul ettirilemeyeceği mesajını vermiştir. Sakarya Meydan Muharebesi'nde Yunan ordusunun mağlubiyeti, Fransa'nın Türkiye ile daha yakın bir iş birliği arayışına girmesini hızlandırmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda Fransa, Türkiye ile 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması'nı imzalamış ve İngiliz-Fransız bloku parçalanmıştır (Gönlübol, 1996). Sakarya Meydan Muharebesi, milli davanın gelişiminde kritik bir dönüm noktası olmuş; bu zafer, Türk milletinin tutsak edilemeyeceğini ve yok edilemeyeceğini bir kez daha kanıtlamış ve düşman direncini tamamen kırmıştır. Bu zaferin ardından, 13 Ekim 1921'de Sovyetler Birliği ile Kars Antlaşması imzalanmış, Fransa ise Ankara Antlaşması aracılığıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ni resmen tanımıştır (Gönlübol, 1996, s.40).

Milli Mücadele Dönemi Sonrası Türk Fransız İlişkileri

Türk-Fransız ilişkileri, Milli Mücadele dönemi boyunca önemli bir evreye girmiştir. Franklin Bouillon'un Ankara'ya resmi ziyareti sırasında gerçekleştirilen müzakereler sonucunda, 20 Ekim 1921 tarihinde Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayla birlikte Fransa, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Hükümeti'ni resmen tanımış ve askeri birliklerini Kilikya bölgesinden çekmiştir (Düstür, 1929, s.152-171). Ayrıca, Fransa işgal ordusuna ait donatım ve gereçleri 200 milyon Frank karşılığında Türkiye'ye satmıştır (Fromkin, 1994, s.540). Ankara Antlaşması, Moskova Antlaşması'ndan sonra TBMM'nin uluslararası alandaki ikinci büyük diplomatik başarısı olarak kabul edilmiş ve bu başarı, Türkiye'nin uluslararası alandaki konumunu önemli ölçüde güçlendirmiştir (Selek, 1987, s. 74).

Fransa'nın Kilikya'dan çekilmesi, kendi halkını 500 milyon Frank tutarındaki masraftan kurtarmış, aynı zamanda Kuzey Afrika'daki etkinliğini artırma imkânı sağlamıştır. Bouillon'a göre, bu antlaşmayla Fransa Kuzey Afrika'daki eski konumunu tekrar elde etmiştir. İngiltere ise, Ankara Antlaşması'nın ardından bölgedeki ekonomik çıkarlarını kaybetme korkusuyla huzursuz olmuş ve demir yollarının Türklere bırakılması İngilizler için büyük bir endişe kaynağı olmuştur (Sonyel, 1991, s.203; Yavuz, 1994, s.150).

Ankara Antlaşması her ne kadar bir barış sağlamış olsa da, Türk-Fransız ilişkilerindeki tüm sorunları ortadan kaldıramamıştır. Özellikle kapitülasyonların kaldırılması meselesi, Lozan Konferansı'nda en büyük anlaşmazlık konularından biri olmuştur ve bu duruma en fazla karşı çıkan devlet Fransa olmuştur. Bunun yanı sıra, Türkiye ile Suriye arasındaki sınır anlaşmazlıkları da Türk-Fransız ilişkilerinde gerginlik yaratmıştır. 1921 Ankara Antlaşması'yla sınırlar belirlenmiş ve İskenderun için özel bir yönetim şekli kabul edilmiş olmasına rağmen, sınırların kesinleşmesi ancak 1925'te karma bir komisyon tarafından sağlanabilmektedir. İki devlet arasındaki anlaşmazlıklar barışçıl yöntemlerle çözülmeye çalışılmış ve 1926'da bir sözleşme imzalanmış olsa da, Fransa bu sözleşmeyi hemen onaylamamıştır (Uçarol, 1995, s.566). 1926 yılında Musul meselesi nedeniyle Türkiye ve Fransa arasındaki ilişkiler gerilse de Musul konusunda Türkiye'nin Milletler Cemiyeti kararını kabul etmesiyle Fransa Türkiye'ye yaklaşmıştır. 30 Mayıs 1926'da Fransa Suriye ve Lübnan adına Ankara'da "Dostluk ve İyi Niyet Sözleşmesi" imzalamıştır (Uçar, 1995, s.567).

Bu dönem boyunca Bozkurt-Lotus davası, Türk-Fransız ilişkilerini önemli ölçüde etkilemiştir. 2 Ağustos 1926'da Türk vapuru Bozkurt ile Fransız gemisi Lotus arasında meydana gelen kazada, Bozkurt batmış ve sekiz Türk vatandaşı hayatını kaybetmiştir (Ersaydı, 2010, s.34). Türk yetkililer, kazaya neden olan kaptanları yargılama kararı almış ve bu durum Türkiye ile Fransa arasında bir diplomatik krize yol açmıştır. Fransa, kaptanın serbest bırakılmasını talep etmiş, ancak Türkiye bu talebi reddederek davayı Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı'na taşımıştır. Sonuç olarak, 12 Ekim 1926'da taraflar arasında bir tahkimname imzalanmıştır (Karakuş, 2013, s.50).

Bu davada, dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'un rolü ise oldukça önemli olmuştur (Balcıoğlu ve Kütükçü, 2010, s.104). Mahmut Esat Bozkurt, Türkiye'nin uluslararası hukuk alanındaki savunuculuğunu başarıyla üstlenmiş ve Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesindeki kararlılığını bir kez daha ortaya koymuştur. Bozkurt-Lotus davası, uluslararası hukuk açısından önemli bir emsal teşkil etmiş ve Türkiye'nin egemenlik haklarını koruma konusundaki cesur duruşunu göstermiştir.

Bozkurt - Lotus davasında Divan-ı Adalet kararı (Alta mira 1927, s.72)

Lahey Adalet Divanı, 7 Eylül 1927 tarihinde verdiği kararda, Lozan Barış Antlaşması'nın 28. maddesi uyarınca Türkiye'de kapitülasyonların kaldırıldığı ve Türk adli makamlarının kazai işlemlerinin Lozan Antlaşması'nın İkamet ve Adli Salahiyet Kazaiye Ahitnamesi'nin 15. maddesine aykırı olmadığını tespit etmiştir. Davanın Türk yetkisi ve yetkileri dahilinde olduğu belirtilmiş ve Türkiye'nin, Mösyö Demons'a tazminat ödemesinin gerekmediği karara bağlanmıştır. Bu karar, Türk yargısının bağımsızlığını uluslararası alanda tanıtmış ve saygınlığını pekiştirmiştir. Böylece, dış politikada milli menfaatlerin korunması ve yabancı devletlerle iyi ilişkilerin geliştirilmesi adına önemli bir adım atılmıştır.

Bozkurt-Lotus davası, Batılı devletlerin kapitülasyonları fiilen devam ettirme niyetine son vermiştir (Balcıoğlu ve Kütükçü, 2004, s.104). Atatürk, bu başarının ardından Mahmut Esat Bey'e "BOZKURT" soyadını vermiştir (Karakuş, 2013, s.51). Osmanlı Devleti'nin borçlarının ödenmesi de, Türkiye ile Fransa

arasındaki önemli meselelerden biri olmuştur. Osmanlı borçları, sadece Fransa'yı değil, birçok ülkeyi yakından ilgilendirmiştir. Osmanlı Devleti'nden en çok imtiyaz alan ve en fazla yatırım yapan ülke de Fransa olduğu için, borçların ödenmesi meselesi Lozan'da tam anlamıyla çözülememiş, bu durum iki hükümet arasında yeni müzakerelere yol açmıştır. 13 Haziran 1928'de Paris'te yapılan görüşmeler sonucunda bir anlaşmaya varılmış ve bu anlaşma TBMM tarafından 1 Aralık 1928'de onaylanmıştır. Ancak 1929'da başlayan dünya ekonomik buhranı nedeniyle Osmanlı borçlarının ödenmesinde yeni zorluklar yaşanmış ve bu durum yeni bir Türk-Fransız anlaşmazlığına yol açmıştır (Gönlübol ve Sar, 1990, s.83).

Fransızlar'a ait dinî, sağlık ve hayır kurumları da Lozan Antlaşması'na eklenen mektuplar kısmında onaylanmış olsa da uygulama sırasında zorluklar çıkmıştır. Özellikle Fransız okulları, Türk yönetmeliğine uyum sağlayarak varlıklarını sürdürmeye çalışmış ve zamanla sadece İstanbul ve İzmir'de bulunanlar kalmıştır. Bu okullar, Türk öğrencileri kabul edip Fransızca eğitim vererek, Türk-Fransız ilişkilerine olumlu katkı sağlamışlardır. Fransız sağlık ve hayır kurumları da benzer bir değişim geçirmiştir (Chantal, 1998, s.96).

Hatay (İskenderun Sancağı) Sorununun Gündeme Gelmesi

Millî Mücadele yıllarında Fransa, halkından gelen kamuoyu baskısı nedeniyle Türkiye ile bir anlaşma imzalama yoluna gitmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak, 20 Ekim 1921 tarihinde Türkiye ile Fransa arasında Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Fransa, bu antlaşmayla İtilaf Devletleri arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Hükümeti'ni tanıyan ilk devlet olmuştur. İskenderun sancağında yaşayan Türk halkının Türkiye'ye katılma taleplerini sürekli dile getirmesi, Türk tarafının bu durumu her platformda gündeme taşımasına neden olmuştur. Montreux Konferansı sırasında Atatürk, Hatay meselesini çözmek için uygun zamanın geldiğine karar vermiş ancak dönemin diplomatik gerilimlerinden kaçınmayı tercih etmiştir. Türkiye, II. Dünya Savaşı öncesinde uluslararası dengeleri doğru bir şekilde analiz etmiş ve Fransa'nın Suriye'ye bağımsızlık verme çabalarını fırsata çevirerek Hatay konusunu uluslararası platformlarda gündeme getirmiştir. Türkiye'nin bu stratejik hamlesi, Fransa ile uzlaşmayı zorlaştırmış ve iki ülke arasında 1939 yılına kadar sürecek bir anlaşmazlığa yol açmıştır. Buna rağmen Türkiye, meseleyi Fransa ile barışçıl yollarla çözmeyi tercih etmiş ve aynı zamanda Suriye'nin bağımsızlık mücadelesini desteklemiştir.

Fransa, Hatay meselesini Milletler Cemiyeti'ne taşımış ve 1936 yılında Milletler Cemiyeti Konseyi meseleyi inceleyerek bir çözüm için İsveçli temsilci Sandler'i raportör tayin etmiştir. Sandler'in önerisiyle üç kişilik bir gözlemci heyet kurulmuş ve bu heyet 1937 yılının başında çalışmalara başlamıştır. Türkiye ve Fransa arasında yapılan görüşmelerin sonucunda 1937 yılında Sancak meselesi üzerinde prensipte anlaşılmış ve bu anlaşma Milletler Cemiyeti tarafından onaylanmıştır.

Anlaşma sonrası Konsey toplantısında hazırlanan raporda, Hatay Sancağı'nın ayrı bir statüye sahip olacağı kabul edilmiştir. Raporda, Hatay için ayrı bir anayasa ve statü hazırlanacağı, sancağın içişlerine karışılmayacağı ancak dışişlerinin Suriye Devleti tarafından yönetileceği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, Suriye'nin Milletler Cemiyeti Konseyi'nin iznini almadan Hatay Sancağı'nın statüsüne zarar verecek kararlar alamayacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, Hatay ile Suriye arasında bir gümrük ve para birliğinin sağlanması, ortak işler için özel görevliler aracılığıyla eşgüdüm sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Raporda, Türkçe'nin Hatay Sancağı'nda resmi dil olacağı ve ikinci bir dilin belirlenmesinin Milletler Cemiyeti Konseyi'nin kararıyla gerçekleşeceği de izah edilmiştir. Hatay Sancağı'nın gayri askeri bir statüde olması ve Sancak Statüsü ile Anayasası'nın uygulanmasını denetlemek üzere Fransız uyruklu bir delegenin atanması gibi hususlar da raporda yer almıştır (BCA, Fon No: 30 10-Kutu No: 224- Dosya No: 510/12, s.3-4).

Türkiye ile Fransa'nın görüşleri alınarak, Komite tarafından Hatay Sancağı için hazırlanan anayasa, Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından 29 Mayıs 1937 tarihinde onaylanmıştır. Bu süreçte, Türkiye ile Fransa arasında Türkiye-Suriye sınırlarını güvence altına alan antlaşmalar da imzalanmıştır. Söz konusu antlaşmalar, Mustafa Kemal Atatürk ve Türk diplomasisinin önemli bir başarısı olarak değerlendirilmektedir (Köni, 1989, s.538). Ancak, antlaşmanın hemen ardından sancağın resmi olarak "Hatay" adını aldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bu isim değişikliği, Hatay'ın 1939 yılında Türkiye'ye katılmasıyla gerçekleşmiştir (Hatipoğlu, 2002, s.688).

Kabul edilen bu anayasada Meclisin kaç üyeden oluşacağı, seçimlerin nasıl yapılacağı anayasada, yargı erkinin durumunun ne olacağı gibi konulara ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir (Soysal, 1985: 90). Milletler Cemiyeti Komisyonu'nun kararı, Türk-Fransız Antlaşması her ne kadar ortamı yumuşatsa da Sancak meselesini tam olarak çözmemiştir. Sancakta bulunan Fransız temsilcilerinin bölgedeki tavırları halk ile yönetimi karşı karşıya getirmiş ve birtakım yanlış uygulamaların ardından, Arap milliyetçileri Fransızlara karşı çeşitli gösteriler düzenlemiş ve çeşitli ayaklanmalar zuhur etmiştir, denilebilir. Daha sonrasında Fransızlar, Hatay'daki diğer azınlıkları Türklere karşı kışkırtmayı deneyecektir. Neticede ise, Türkiye, sancakta yeni rejimin derhal uygulanmasını istediği halde, Suriye'deki Arapların protesto ve isyan hareketleri ile karşılaşacak ve Fransız sömürge idaresinin Arapları kışkırtıcı davranışları 1937 yazında birtakım yeni güçlüklerin zuhur etmesine sebebiyet verecektir.

Haziran 1937'de Suriye Parlamentosu bu anlaşmaları bir bildiri ile protesto etmiş ve Sancak'ın Suriye topraklarının bir parçası olduğunu açıklamıştır. Suriye halkı, Hatay'a bağımsızlık verilmesinden dolayı hükümeti eleştirmiş ve Suriye'nin bazı şehirlerinde hükümet aleyhine gösteriler baş göstermiştir (Tünay, 1986, s.543).²⁹ Kasım 1937'de yürürlüğe girmesi gereken Hatay Anayasası'nın ardından seçimlerin gerçekleştirilmesi gerektiği halde, seçimler yapılamamıştır. Seçim sistemine dair Fransa ile yeniden anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Türkiye'de Fransa'ya karşı güçlü bir tepki gelişmiş ve Türk-Fransız ilişkileri tekrar sorunlu bir duruma girmiştir. Ankara, bu gelişmelere karşı sert bir tutum sergilemiş ve Fransa'yı uyarmıştır. Bununla birlikte, Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri ve Konsey Başkanı'na süreçle ilgili itirazda bulunmuş sürece Türk Hükümetinin de dahil edilerek Yönetmeliğin birlikte düzeltilmesini talep etmiştir (Soysal, 1985, s.92). Milletler Cemiyeti Konseyi, itirazı dikkate alarak 31 Ocak 1938'de seçim yönetmeliğinde gerekli değişiklikleri yapmaya karar vermiştir., 7 Mart 1938 tarihine gelindiğinde gerekli değişiklikleri tamamlandığı görülmektedir. Bu gelişmeler sonrasında Hatay'da, seçimler 3 Mayıs 1938 tarihinde Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonu'nun gözetiminde başlamıştır.

Bu süreçte Fransız yöneticilerin uzlaşmaz politikaları sebebiyle, tarafsız olması gereken Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonu'nun da taraflı bir şekilde davranarak Türkler'in çeşitli kayıplara uğrayacağı uygulamalara girişmesi sonrasında Fransa ile ilişkiler tekrardan gergin bir hal almıştır. Yaşanan bu gelişmelere Türkiye'nin tepkisi çok sert olmuştur. Bu süreçte yurt gezisinde bulunan Atatürk, 20 Mayıs 1938'de Mersin'de, ardından Adana'da askeri birliklere resmi geçit törenleri yaptırarak Türkiye'nin bu konuda taviz vermeyeceğini göstermiştir. Bu gerginlikler sonucunda, 1937 Türk-Fransız Antlaşması'nı dayanak gösteren Türkiye Hatay sınırına 30.000 asker sevk etmiştir (Sarıay, 2010b, s.432).

Türkiye'nin sert ve kararlı tutumu ile Avrupa'daki siyasi durumun gitgide gerilmesi, Fransa'nın Türkiye ile doğrudan bir çatışma riskine girmesinin önüne geçmiştir ve Hatay Meselesi'ne daha uzlaşmacı bir yaklaşım benimsemesine neden olmuştur. Nihayetinde Abdurrahman Melek Hatay Valisi olarak atanmıştır (Akçora, 2010, s.355). Bir gün sonra ise, taraflı davranışlarıyla bilinen Fransız delege Roger Garreau görevden çekilmiş ve yerine Yarbay Collet getirilmiştir. Bu değişiklikte birlikte bölgedeki gerginlik bir nebze azalmıştır. Tam bu gelişmeler altında Hristiyan mahallesinde bir Türk'ün öldürülmesi yeniden bir kargaşa dönemi başlatmıştır. Türk Hükümeti bu durumu Milletler Cemiyeti ve Fransız Hükümeti nezdinde protesto etmiştir (Melek, 1991, s.49). İki ülke arasında Paris'te başlayan ve Ankara'da devam eden görüşmeler sonrasında "Türk-Fransız Dostluk Antlaşması" imzalanmıştır (BCA Fon No: 30 10, Kutu No: 224, Dosya No: 510/11). Bu antlaşmanın Türkiye'nin daha önce feshettiği 1930'da yapılan Dostluk Antlaşması'nın yerine geçmesi planlanmaktadır. Antlaşma ile tarafların birbirleri aleyhine herhangi bir anlaşmaya katılmamalarını, taraflardan birinin saldırıya uğraması durumunda ise diğer tarafın saldırganlara yardım etmemesini öngörmüştür (Sarıay, 2010a, s.437).

Yaşanan bu süreçler sonrasında Türk-Fransız antlaşmaları imza altına alınarak, Türkiye ile Fransa, Hatay'da yapılacak olan seçimlerin Türkiye ve Fransa tarafından ortak denetimle sürdürülmesi ve işbirliğine devam edilmesi konularında antlaşmışlardır. Bu çerçevede buradaki süreci yürütmek üzere Fransa temsilci olarak Yarbay Collet i görevlendirirken Türkiye'de Cevat Açıkalın'ı temsilci olarak görevlendirmiştir (Bırsel-Duman, 2013, s.809). Cevat Açıkalın, görevinin kendisine tebliğinden hemen sonra Hatay'a gitmiş ve Fransa'nın atamış olduğu temsilci ile 15 Temmuz 1938'de resmi görüşmelere başlamıştır. Türkiye ile Fransa arasındaki bu gelişmelerden sonra seçimleri yapacak olan komisyon 22 Temmuz 1938'de çalışmalarına yeniden başlamıştır. Türk ve Fransız ordularının güvencesinde 24 Ağustos 1938'de milletvekili seçimleri yapılmıştır. Sonuçlara göre Türk adaylar toplam 40 milletvekilliğinden 31'ini kazanmıştır (Hatipoğlu, 2002, s.689). Seçimleri kazanan tüm millet vekilleri 2

Eylül 1938'de ilk toplantıda Türkçe yemin etmiştir. Millet Meclisi seçimleri sonrasında Hatay Meclisi açılmış ve Cumhurbaşkanı seçimi sürecine geçilmiştir. Yapılan seçim sonrasında Tayfur Sökmen, Hatay Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Başbakanlık görevine Dr. Abdurrahman Melek, Meclis Başkanlığına Abdülgani Türkmen seçilmiştir (Sarınay, 2010: 442). Hükümet 6 Eylül 1938'de güvenoyu almıştır. Hükümet ilk kabine toplantısında kendi anayasalarını kabul etmiştir. Yine aynı şekilde bu kabinede devletin resmi adı "Hatay Devleti Cumhuriyeti" olarak belirlenmiştir. Devletin yönetim şekli "Cumhuriyet" olarak belirlenmiştir. Aynı gün, Atatürk tarafından çizilen bayrak, kırmızı zemin üzerine beyaz ay ve ortasında kırmızı bir yıldız olarak kabul edilmiştir. Devletin Milli Marşı ise "Türk İstiklal Marşı" olarak kabul edilmiştir (Akçura, 2010, s.359).

Hatay meselesi üzerine devam eden Türk-Fransız müzakereleri esnasında Avrupa'da uluslararası ilişkilerin giderek gerginleşirken diğer bir yandan Almanya ile İtalya'nın barışa tehdit eden tutumları da bir vakadır. Almanya, öncelikle Avrupa'daki Alman birliğini sağladıktan sonra doğuya yönelme arzusunu giderek daha fazla ortaya koymaya başlamıştır. Fransa ve Sovyetler Birliği, ise mevcut duruma istinaden "1935 Yardımlaşma Paketi" çerçevesinde zarar görmesini istemedikleri devletlerle işbirliği yaparak onları koruma altına almaya çalışmışlardır. Bu gergin süreçte İngiltere'nin yatıştırma politikası izlediği ifade edilebilir. Bu süreçte İtalya'nın Almanya ile kurduğu Berlin-Roma Mihveri'ne karşılık İngiltere ve Fransa, İtalya ile ilişkilerini olumlu ve ılımlı bir çerçevede sürdürme çabası içinde olmuştur (Armaoğlu, 2005, s.350).

Fransız Hükümeti, 1938 Dostluk Antlaşması'nın hazırlanması sürecinde Türkiye ile olabildiğince geniş kapsamlı yükümlülükler altına girmek istemiş ve Doğu Akdeniz ile Balkanlarda dayanışma arayışına girmiştir. Fransız Büyükelçi Suat Davaz, Türk Hükümeti'ne önerilerini sunmak üzere Ankara'ya gelmiştir. Ancak, Türk Hükümeti, Hatay konusundaki talepleri henüz tamamen kabul görmediğinden Fransa ile daha fazla ilişki kurup sorumluluk altına girmeye sıcak bakmamıştır. Türk tarafı Fransa'nın zor durumda olduğunu bilmekte ve bunu ulusal çıkarları doğrultusunda değerlendirmek istemektedir. Bu sebeple, Türkiye, Fransa ile 4 Temmuz 1938'de imzalanan Dostluk Antlaşması'nı henüz onaylamamış ve Fransa ile gerçek bir ittifaka ancak Hatay'ın Türkiye'ye bırakılması şartıyla varılabileceğini belirtmiştir. Bu süreç sonrasında ilişkilerde bir duraksama yaşanmış ve bu durum 1939 baharına kadar sürmüştür. Fakat, 1939 baharında Avrupa'daki tehlikelerin artmasıyla, İngilizlerin de teşvikiyle Hatay için bir anlaşma yolu açılmıştır (Soysal, 1981, s.373).

İtalya'nın Arnavutluk'u 7 Nisan 1939'da işgal etmesi, Fransa'yı zor durumda bırakarak Türkiye ile bir an önce anlaşmaya zorlamıştır. Bu gelişmeler sonrasında, Fransa'nın Yakınoğu Kuvvetleri Komutanı General Weygand, 1 Mayıs 1939 tarihinde Ankara'ya gelerek Balkanlar ve Doğu Akdeniz'in savunulması hakkında görüşmeler yapmıştır. Bu, sürecin ciddi bir aşamaya ulaştığını göstermektedir. Paris'e dönen General Weygand, Türkiye ile acilen anlaşma yapılması gerektiğini Fransız Hükümeti'ne iletmıştır. 1939 Nisan ayının ortalarına gelindiğinde Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ile İngiltere Büyükelçisi arasında Türk-İngiliz İttifakı görüşmeleri hızla ilerlemeye başlamıştır. Fransa bu görüşmeler dışında kalmıştır çünkü Türkiye, Hatay konusu çözülmeden Fransa'nın bu görüşmelere katılmasını kabul etmemiştir. Fakat İngiltere aracılığı ile görüşmelerle alakalı Fransa'ya bilgi verilmiştir (Soysal, 1985, s.101). İngiltere yaklaşan savaş tehlikesi nedeniyle Fransa'ya Hatay'ı Türkiye'ye bırakması yönünde telkinde bulunmuştur. Özellikle İngiltere'nin, Balkanlar ve Doğu Akdeniz bölgesinin savunması açısından stratejik önemi olan Türkiye ile 12 Mayıs 1939'da bir deklarasyon yayınlanmasının ardından, Fransa da Türkiye ile bir an önce anlaşma gereksinimi hissetmiştir. Fransa, bu deklarasyonu benimsemiş olduğundan, Hatay konusundaki tüm önerileri ve taleplerinden vazgeçmiştir (Atabey, 2014, s.70).

Türkiye ile Fransa arasında 19 Ekim 1939 tarihinde imzalanacak olan deklarasyonu, Üçlü İttifak Antlaşması'na zemin hazırlamıştır. Diğer yandan, 29 Haziran 1939'da yapılan son toplantısında Hatay Meclisi oybirliğiyle Türkiye'ye bağlanma kararı almıştır. Hatay Meclisinin bu kararından sonra Türkiye 7 Temmuz 1939'da yasa çıkartarak Hatay ilini kurmuş ve Türkiye'ye bağlanma işlemini resmileştirmiştir. Sonrasında 23 Temmuz 1939'da Hatay da bulunan Fransız kuvvetleri Hatay'dan çekilmiştir (Hatipoğlu, 2002, s.689). Antlaşma, Paris'te onay belgelerinin verildiği 24 Temmuz 1939'da yürürlüğe girmiştir.

Sonuç

Tarih boyunca Türk-Fransız ilişkileri, iki ülkenin çıkarlarına bağlı olarak değişkenlik göstermiştir. Fransızlar, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Suriye'de bir manda yönetimi kurmuş ve bu yönetim 1920'den itibaren yaklaşık 15 yıl boyunca sürmüştür. Bu süreçte, Suriye'de yaşayan Türkler milli kimliklerini koruma ve varlıklarını sürdürme çabası içerisinde olmuşlardır. Ancak bu durum, Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde Anadolu'da verilen Milli Mücadele ile doğrudan bağlantılı değildir ve Hatay meselesinin gündeme geldiği dönemde daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Milli Mücadele'nin uluslararası düzeyde yarattığı etkiler, Fransa üzerinde de baskı oluşturmuş ve kamuoyunun yönlendirmesiyle Fransa, 20 Ekim 1921'de Türkiye ile Ankara Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu antlaşmayla Fransa, İtilaf Devletleri arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Hükümeti'ni resmen tanıyan ilk devlet olmuştur. Bununla birlikte, Lozan Konferansı sırasında Türkiye'nin tam bağımsız bir devlet olabilmesi için ileri sürdüğü kapitülasyonların kaldırılması talebine en güçlü muhalefeti Fransa göstermiştir. 1926 yılında Musul meselesi nedeniyle Türkiye ile Fransa arasında ilişkiler gerilmişse de, Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'nin kararını kabul etmesi, Fransa ile ilişkilerde bir yumuşamaya neden olmuştur. Ancak, 1929 yılında başlayan dünya ekonomik buhranı, Osmanlı borçlarının ödenmesi konusunu gündeme getirmiş ve bu durum, Türk-Fransız ilişkilerinde yeni bir anlaşmazlığa yol açmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde, Türkiye uluslararası siyasi konjonktürü ustalıkla değerlendirerek Fransa'nın Suriye'ye bağımsızlık verme çalışmalarını bir fırsata dönüştürmüş ve Hatay meselesini gündeme taşımıştır. Bu süreçte Fransa, meseleyi Milletler Cemiyeti'ne götürmüş ve 1936 yılında İsveçli temsilci Sandler, Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından raportör olarak atanmıştır. Türkiye'nin sert ve kararlı tutumu, Avrupa'daki siyasi gerginliklerle birleşmiş ve Fransa'nın Türkiye ile doğrudan bir çatışmaya girmesini engellemiştir. Bu durum, Fransa'nın Hatay meselesine daha uzlaşmacı bir yaklaşım benimsemesine neden olmuştur. Sonuç olarak, İngiltere'nin 12 Mayıs 1939'da Türkiye ile bir deklarasyon yayınlamasının ardından, Fransa bu deklarasyonu desteklemiş ve Hatay konusundaki tüm taleplerinden vazgeçmiştir. Böylece Hatay meselesi, Türkiye'nin istediği şekilde çözülerek bölge, 1939 yılında Türkiye topraklarına katılmıştır.

Etik Beyan

Makale bilimsel etik standartlarına göre hazırlanmıştır.

Çıkar çatışması

Yazar çalışmada herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Akçora, E. (2010). *Hatay'ın Anavatan'a ilhakının Türk Dış Politikasındaki yeri*. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası (Makaleler), Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Akyüz, Y. (1988). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)*. Ankara.
- Altamira, R. (1927). *Beynelmilel Bozkurt-Lotus davasında Türk-Fransız müdafaaaları, müt.: Menemenlizâde Edhem Menemencioğlu, Adliye Vekâleti İstatistik ve Neşriyat Müdüriyeti*. Türk Ocakları Matbaası.
- Armaoğlu, F. (1998). *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*. TTK.
- Armaoğlu, F. (2005). *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. Alkım Yayınevi.
- Atabey, F. (2014). *1939 Türk-İngiliz-Fransız İttifakı*. IQ Yayınları.
- Balcıoğlu, M. ve Kütükçü, M.A. (2004). *Cumhuriyetin 80.Yılına Armağan: "Cumhuriyet'in Uluslararası Hukuk Alanındaki İlk Başarısı: Bozkurt Lotus Davası"*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Baykara, T. (1996). *Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri*. İzmir. Akademi Kitapevi.
- Birsel H. ve Duman, Ö.O. (2013). Fransa'nın Suriye Mandater Yönetimi Müfettişlerinden Pierre Bazantay Gözüyle Yakınoğlu'da Bir Milliyetçi Çatışma Alanı: İskenderun Sancağı (1934-1939). *Turkish Studies*, 8(9), 799-817.
- Düstur, (1929). *Üçüncü Tertip*. C:II, (10 Mart 1337-28 Şubat 1338). İstanbul.
- Karal, E.Z. (1994). *Osmanlı Tarihi*, C.5. Ankara.
- Ersaydı, A. (2010). *Bozkurt-Lotus Davası ve Genç Türkiye'nin Hukuksal Yetkinliği*. S. VI. yyy: Tarih Okulu Dergisi.
- Fromkin, D. (1994). *Barışa Son veren barış, modern ortadoğu nasıl yaratıldı. (1914-1922)*. Sabah Kitapları.
- Gönlübol, M. ve Sar, M.C. (1987). *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973)*. A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No.558.
- Gönlübol, M. ve Sar, M.C. (1990). *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası*. Atatürk Araştırma Merkezi.
- Gönlübol, M. ve Sar, M.C. (1996). *1919-1939 Dönemi, Olaylarla Türk Dış Politikası (1919- 1995)*. Ankara.
- Hatipoğlu, S. (2002). *Hatay'ın Türkiye'ye Katılması*. Türkler.
- Karakuş, H.B. (2013). *Atatürk Özel Sayısı: "Genç Türkiye'nin İlk Hukuk Zaferi: Bozkurt-Lotus Davası"*. Ankara: Hukuk Gündemi Dergisi.
- Karal, E. Z. (1994). *Osmanlı Tarihi*, C.5. Ankara.
- Kocabaş, S. (1990). *Tarihte Türkler ve Fransızlar*. İstanbul.
- Köni, H. (1989). *Hatay sorununa yeni bir bakış*. Atatürk Yolu, 4, 535-539.
- Lewis, B. (1998). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Çev. Metin Kuratlı. Ankara.
- Melek, A. (1991). *Hatay Nasıl Kurtuldu*. Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Quelquejay, C. Le. (1998). *Atatürk Dönemi Türk-Fransız Münasebetleri, (1921-1938)*. Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu, C:II. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Irmak, S ve Çağlar, B.K. (1973). *Cevdet Paşa Tarihi Seçmeler*. MEB Yayını.
- Sarınay, Y. (2010a). *Atatürk'ün Hatay Politikası-I (1936-1938)*, Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası (Makaleler). Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Sarınay, Y. (2010b). *Atatürk'ün Hatay Politikası-II (1938-1939)*, Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası (Makaleler). Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Selek, S. (1987). *Anadolu İhtilali*, C:II. İstanbul: Zafer Matbaası.
- Sipahi, Ç. (1997). *19.Yüzyıl Başlarında Avrupa Dengesi ve Nizam-ı Cedit Ordusu*. İstanbul.
- Sonyel, S. R. (1991). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*. Türk Tarih Kurumu.
- Soysal, İ. (1964). *Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diplomasisi Münasebetleri (1789-1802)*, 1964 Türk İstiklal H. Ankara.
- Soysal, İ. (1981). *1939 Türk-İngiliz-Fransız İttifakı*. *Belleten*, 182, 367-415.
- Soysal, İ. (1985). *Hatay Sorunu ve Türk-Fransız İlişkileri (1936-1939)*. *Belleten*, 193, 79-110.
- Sökmen, T. (1992). *Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*. TTK Basımevi.
- Uçarol, R. (1995). *Siyasi Tarih*. Filiz Kitapevi
- Tünay, B. (1986). *Atatürk ve Hatay*. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi.
- Yavuz, B. (1994). *Türk - Fransız İlişkileri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=354136> (Son Erişim Tarihi: 25.01.2018) <http://www.fortunes-de-mer.com/mer/en/18-court-cases.html> (Son E. Tarihi: 01.02.2018)

Extended Abstract

The historical trajectory of Turkish-French relations reflects a complex and multifaceted diplomatic engagement shaped by evolving geopolitical priorities and national interests. This study focuses on the general evolution of these bilateral relations with an emphasis on the Atatürk era and the Hatay issue. The foundation of Turkish-French interactions can be traced back to the Ottoman period, with pivotal developments such as the Capitulations of 1536 granted by Sultan Suleiman to King Francis I. While these early diplomatic and economic relations were mutually beneficial, they gradually became a source of inequality, fostering tensions that would reemerge in later decades. The 19th century marked a shift in the dynamics of Turkish-French relations. Napoleon's invasion of Egypt in 1798 represented a strategic effort to dominate Eastern trade routes and diminish British influence, but it also betrayed France's disregard for Ottoman sovereignty. The resulting Franco-Ottoman tensions led to the formation of alliances between the Ottomans and other European powers, including Britain and Russia, illustrating the shift towards a balance-of-power diplomacy. Despite intermittent cooperation, France pursued imperial ambitions in North Africa and the Levant, often at the expense of Ottoman territorial integrity. Following the collapse of the Ottoman Empire and during the Turkish War of Independence, France's policies towards the nascent Turkish Republic were notably ambivalent. Initially complicit in the post-World War I occupation of Anatolia, France shifted its stance due to the growing strength of the Turkish nationalist movement under Mustafa Kemal Atatürk. The Turkish victories in the Battles of İnönü and Sakarya, combined with British reluctance to support French ambitions in the Middle East, prompted France to reassess its regional strategy. This culminated in the signing of the Ankara Agreement on 20 October 1921, through which France recognized the legitimacy of the Turkish Grand National Assembly (TGNA) and agreed to withdraw from Cilicia. Despite this diplomatic achievement, significant issues remained unresolved. Chief among them was the contentious matter of the Capitulations, which France staunchly defended during the Lausanne Conference. This disagreement symbolized deeper tensions over Turkish sovereignty and economic independence. Furthermore, the issue of border demarcation between Turkey and French-mandated Syria persisted throughout the 1920s, particularly in the İskenderun (Alexandretta) region. The interwar period witnessed both cooperation and friction. The Bozkurt-Lotus case of 1926, sparked by a maritime collision between Turkish and French vessels, exemplified the evolving nature of international legal norms and Turkey's assertion of judicial sovereignty. The Permanent Court of International Justice ruled in Turkey's favor, marking a diplomatic and symbolic victory for the young republic. Meanwhile, negotiations over Ottoman debt repayment continued, with a partial resolution reached in 1928, although the global economic depression soon complicated these arrangements. The Hatay issue, however, emerged as the most significant test of Turkish-French relations in the late interwar era. Under the Ankara Agreement, İskenderun was granted special administrative status, but the rise of Arab nationalism and the imminent end of the French Mandate in Syria heightened tensions. Turkey capitalized on the shifting international climate, particularly France's weakening position in the Levant and the growing threat posed by Fascist Italy and Nazi Germany. In 1936, France brought the Hatay issue to the League of Nations, which appointed a committee led by Swedish representative Sandler to assess the situation. Following deliberations, an autonomous statute and constitution for the Sanjak of Hatay were approved in 1937. Nevertheless, the implementation of the new governance structure faced resistance from both Syrian nationalists and certain French officials, leading to further unrest and delays in elections. Turkish protests and assertive diplomacy, including military mobilization and public demonstrations by Atatürk, pressured France into a more conciliatory position. By 1938, following a series of diplomatic exchanges and mutual concessions, joint French-Turkish supervision of elections in Hatay was agreed upon. The elections held in August 1938 resulted in a Turkish-majority assembly, which proclaimed the establishment of the Republic of Hatay. Tayfur Sökmen was elected president, and the new state adopted symbols closely aligned with Turkey, including the national anthem and a flag designed by Atatürk. The final step came amid escalating European tensions. Italy's occupation of Albania in April 1939 and the prospect of a broader conflict incentivized France to secure Turkish support in the Eastern Mediterranean. On 23 July 1939, French forces withdrew from Hatay. Shortly thereafter, on 7 July, Turkey officially annexed the region, and Hatay became a Turkish province. This peaceful resolution of a complex territorial dispute represented a significant diplomatic success for Turkish foreign policy and a turning point in Turkish-French relations. In conclusion, Turkish-French relations, shaped by centuries of diplomacy, imperial competition, and shifting alliances, reflect the broader transformations of the 20th century. The Hatay issue, in particular, underscores the strategic acumen of Turkish diplomacy under Atatürk, as well as France's pragmatism in the face of geopolitical necessity. The resolution of this issue helped normalize bilateral relations and demonstrated Turkey's capacity to assert its interests within the framework of international law and institutions.